

KÖRÖSSI P. JÓZSEF

Háromélet. Városok Méliusszal

Személyes, mint maga a történelem.

Okunk van, jogunk azonban nincs ahhoz, hogy fiktív nevek, iniciálék, monogramok vagy álnevek mögé bújjunk, esetleg azok mögött rejtjük el barátainkat vagy önmagunkat.

A történelmet meghamisítják, a történetet nincs az az úristen, aki meghamisíthatná.

Minden, ami megtörtént, kísérlet csupán.

■ *(T. H.)* Téhát a Majomszigeten ismertem meg. Hogy mit kerestem ott, akkor és pontosan ott, lány léte, tizennyolc évesen – én huszonkettő –, ma sem értem. Lányok a Majomsziget fémvázára akkoriban még nem ültek fel.

Vannak történetek, amelyekben semmi sem érthető, de amit rejtenek, az a végtelenségig magyarázható. Hát ez ilyen. Vagy nem.

(A Majomsziget) Az a színház mögötti tér, ahova eredetileg egymással ellentétes oldali bejáráttal két közcéct ástak le, mélyen a föld alá, a férfit és a nőt – egyik oldalról: Bärbaŧi, másik oldalról: Femei –, akkor, amikor még közcéct is tervezett városba az ember. Kora felnőtt korunkra Nagyváradon a közcéct megszűnt, be is temették talán, de a helyszín térjellege, amely befogadta, megmaradt.

Körbe is kerítették derékmagasságban végződő, betonoszlopokat összekötő kovácsolt vasláncsal, kétsorosán, amelynek ökölnyi láncszemeire akár felállni is lehetett. Fel is álltak rá a lányokra várakozó apró fiúk. A kovácsolt láncsor fölé, egy diáktermetű lény fenékmagasságában fémrudat rögzítettek az oszlopok közé, vízszintesen, a betonoszlopokat kétméterenként megszakítva. A nagyobb fiúk ezeken ültek.

A Majomsziget a belváros egyik apró ligete volt, amely *minden legfontosabb* helyszínnel szellemi, intellektuális értelemben is találkozott.

Hátam mögött a színház, jobbomon a Gong kávézó és terasza, odébb a Főutca a Japport cukrászdával. Bémer tér a színház előtt, balomon a nyomdaklub a Sonnenfeld palotában, majd az EMKE, amelynek falán, kétnyelvű táblán emlékezik a város, azóta is tévesen, a *Holnaposokra*.

Ezek mellett és velük együtt néhány erőszakos akác, a mindig legalább térdig érő fű, egy-két agresszíven terjeszkedő bokor a körbekerítésen belül – ez mind együtt teremtette meg a ligetjellegét, és adott ligethangulatot a gimnázium előtti térnek. Ott, ahol éltünk.

Akkor, az ott ücsörgő korosztály az, aki tudja – ma is tudja –, hogy sok legfontosabb helyszínen, sok legfontosabb ember tud találkozni, hogy sok legfontosabb eseményt hozzon létre. Legfontosabból sohasem egy van, hanem legalább kettő, de még inkább sok. Ilyen legfontosabb hely volt akkoriban nálunk a Majomsziget.

A tér minden szeglete kultikus helyé vált a mi időnk során. 1989 után Kinde Anamária (költő) és Simon Judit (a föld alól kilencvenben előbújt szerkesztő- és riportterlány, sok hajmeresztően értékes kezdeményezés inspirátora) ezen a néven (*Majomsziget*) kulturális, közéleti ifjúsági lapot indított. Éltek ezek is addig, amíg a vadkapitalista érdek, mindent és mindenkit átjártva (ahogy azt megszoktuk a cucilizmusban is), meg nem ette őket.

A színház fenekével, technikai hátsófelével szemben a magyar gimnázium, történetem idején a *3-as liceum (Liceul 3., Oradea)* – ma Ady Endre nevét viseli. (A történet idején saját – hangsúlyozom: saját – hibámból, innen vagyok kirúgva.)

A Majomsziget nem maga a tér, hanem az a tojás formájú alakzat a téren, ami az egykori közbécét vette körül, fölötte az apró akácligettel. Annak, az akácligetnek a közepén. Naphosszat ott ültünk. Ott töltöttük tele egészen és nagyon fiatal életünket, és csak ott – még aktív, már eleresztett, kirúgott és végzett diákok.

Az oszlopokat összekötő, az azokat együtt tartó kovácsolt fémrudakon, amik kerítést képeztek a közbécé és a liget körül, ülünk mi, fiúk, és várjuk a gimnáziumból kiröpülő lányokat.

A lányok, akik kiröpültek és megérkeznek, a fiúk előtt állnak, háttal a sulinak. És simogatják a fiúk fejét.

(Történetke) Nem tudom, kire vártam éppen, nem is érdekes, egy kiröpült lányra. Huszonévesen, az ember akár egész nap ott ücsörgött. A lány, aki odatelepszik, és nem tudja, hogy lány azokra a vasakra nem ül semmiképpen, szomorú szemű, búsulós. Látszik rajta, nem tudja, hova keveredett, de azért tudja, mert látja, hogy az egy hely, ahol ő most van. A Majomszigeten nem úgy ülnek, pláne a lányok nem úgy, mint ő. Nem ülnek, és pláne nem feszengenek. Valahogy így kezdődött a háromélet.

Megkérdeztem, mi a baj. Kiesett, nem vették fel a jogra, most a szülőkkal nyaral. Bezzeg a nővére már el is végezte azt, amire ő annyira vágynak. Szülőkkal, Félix-fürdőn, ezek után, hát... Nem az enyém. Nincs szabadság. Marosvásárhelyen van, itt ülök, itt van, itt ül ő. Nem is nyaral. Ernye. Az hol van? Marosvásárhely mellett, kicsit túl, ha innen megyünk. Honnan? Hm. Hát innen.

Előkerülnek (valahogy) a váradi költők, Hunyadi, Zudor, akiről már hallott. Horváth Imre is, aki nem fontos akkor, hiszen mindenki mást tagadunk, aki nem a mi lelünkben él. De mégis, Horváth Imre is. De Szócs, aki nem váradi, és Balla, Egyed, aki úgyszintén nem az, és nem – valahogy mégis belefér ebbe. Nemcsak hallott róhunk, mindenkiről, hanem még jobb, mindenkit olvasott. Ifjúmunkás, Utunk, Igaz Szó. Nem gyanús? Gyanús ez a lány? A sógorom Ágoston Vilmos, mondja. Hoppá! Vilka! Így ismeritek, ugye beugrik?

Hát nem úgy ugrik be. De valami ilyesmi mégis.

(1975) Varga Gábor vegyész-mérnök, akkor még inkább lázadó értelmiségi, mint magyar író. Lakásából a nyár eleji napokban elvitték mindenkit, aki éppen ott volt. Vargát is elvitték az egyik irodalom köri gyülekezés után, tíz-tizenöt, talán húsz embert. A késő esti rendőri lerohanást házkutatások sora követte. Könyveket foglaltak le. Gábortól elvitték az ükapa negyvennyolcas görbe kardját. Akit lehet, és akit nem, beszerveztek, nő a besúgók és a megfigyelendők száma. Vargát megfosztották a személyi igazolványától (Buletin de identitate). Olyan az egész, mint az a kijárási tilalom, amit nem annak neveznek. Titkosan történik minden, a falnak már nincs füle, mert nincsen szükség se a falra, se a fülre. A vegyikombinátban Varga Gábor szabad ember, Varga ott mérnök. Munkából haza, onnan sehova.

A Szeku által megszállt Varga és az elhurcoltak szemében mindenki gyanús, aki azon az estén nem volt Varga Gabinál, de azelőtt mindig ott volt. Én nem voltam ott, azelőtt pedig csaknem mindig ott voltam. Hogy része voltam-e a mindenkinek, ma sem tudom. Tény, hogy gyakran haragudtam, haragszom ma is gyakran mindenkire, és nem megyek oda, ahol haragudnom lehetséges. Akkoriban Vargára haragudtam.

A Majomszigetről egyenesen Varga Gabihoz vittem el tehát Téhát, akit a Majomszigeten találtam. Ki tudja, a jövőből sem derült ki, talán – megint talán – ők sem tudják, hogy mi történt, és mi nem történt meg akkor és ott, meg hogy és hogyan. Főleg ami nem, meg főleg ami igen, a már nem gimnazista lány és a még vegyész mérnökben készülő író között. És otthagytam egymásnak őket.

Úgy, ahogy volt akkor, és van, azóta is, most talán – megint talán –, azt mesélem.

(Még mindig azon a nyáron) Néhány hét múlva elmehettem Ágoston Vilkához Csíkszeredába. Előtte Téhával Marosvásárhelyen – ma azt mondjuk – heteygtünk több társaságban. Egy ilyenben ismertem meg Kerekes – azt hiszem, Kerekes – Évát. Pszichológusnak készült, őt sem vették fel oda – sehova –, ahova szerette volna. Gimnáziumi osztály- vagy évfolyamtársa volt Téhának azelőtt Vásárhelyen. Talán többször is nála aludtam, egy bátyja is volt, akit utált, talán titokban. A lányok akkoriban utálták a bátyjukat, ma nem tudom, hogy van ez, akkoriban valakit mindig utáltak a kamasz lányok és a fiúk is. Akkor így volt.

Marosvásárhelyen akkoriban sok helyen lehetett aludni, szinte bárkinél. Szereték a vendéget. Akárcsak Nagyváradon, vagy még inkább.

(Varga) Még azelőtt, hogy Nagyváradról Marosvásárhelyre stopoltam volna, Varga Gabival a főutcai lakás mosókonyhájában beszélgetünk. Közvetlenül azelőtt, hogy elindultam volna, talán éppen azon a napon. Nem sok mosókonyha volt akkoriban Nagyváradon.

Elmondom, mire készülök. Megkeresem Vilkát, aki rajta segíthet. Azt is pedzegetem Gábornak – aki már akkor sem abban a világban élt, amelyben élnie, járnia-kelnie adatott –, hogy mire jó nekünk, az Ady-körnek, az egész provinciális váradi társaságnak, ha az ölünkbe hullik az a (naná, szellemi) kapcsolat minden hozadékával, amit innentől kezdve Nagyváradon is Vilkához kötnek majd sokáig. Ha hozzá eljutok. Avasson be, mondjon el részletesen mindent, mi történt azon az estén, amikor, mint a moziban, megszállta a lakását a Szeku. Vilkának kapcsolata van Méliuszhoz, aki akkor már legalább egyszer minden, a börtön kapuja előtt ácsorgó magyar embert a bejárati zsilip előtt megállított. Vilkát is, aki odafelé tartott ártatlanul vagy nem elég ártalmasan a cucilizmusban.

Méliusz híre: igazi, már akkor kommunista őskövület, író is persze, de vezető magyar ember a kommunizmusban, aki előbb-utóbb kihoz a börtönből valakit, vagy nem enged be. Képes tehát mindenre, amire író nem képes, ha író.

Falhoz állítás, motozás, tökök és mellek markolászása, igazoltatás, mocskos beszéd. „Fülünk és szerelmeink füle hallatára lekurvázták mindet. Az összes lányt és az összes asszonyt.”

Hogy maradhatott nyitva a kapu, hogy azon észrevétlenül behatolhassanak, rajtaüssenek a semmin? Ki hagyta kinyitva, miután távozott? Vagy nem távozott, csak nyitva hagyta a rendőröknek az utcai bejáratot, hogy azok észrevétlenül, *rajtaütés-szerűen* – rajtaüssenek az irodalmár irodalmi társaságon. Hiszen csak az: irodalmár irodalmi. Igaz, társaság is! Egyszerre van belül és kívül az összes kommunista rajtaütéses filmben, amely az emberarcú szocializmusban az emberarcú élet.

Fő utcai, még azokban az években is polgári lakás első emeletén vagyunk, egy másik házban, a Moskovitz-palota egyik apartmanjában, nem, nem, nem, nem a rendőri rajtaütés helyszínén, Varga Gabival.

Mosókonyha, ezerkilencszázhetvenöt nyara. Mosógép bekapcsol, összes vízcsap kiereszt, a konyhában rádió zörög, a vécét tizenháromszor lehúzzuk, pörög a centrifuga, és újra meg újra, meg újra megpörgetjük.

Gábor számára Nagyváradon már akkori gyerekkorunkban és azóta is mindig – a felnőttség gyermekkorban – a mártír szerepe volt egyedül megélhető. Magyaroknak lenni, mártírnak lenni. Alkatából fakad.

Huszonkét éves vagyok, leszek azon az őszön.

(*Marosvásárhely, 1975*) Bulik, bulik, bulik sora.

Akkor a pálinkaivást még mindenütt megelőzi a versmondás, a versfelolvasás. Majd csak később következik az a korszakunk, amikor iszunk előtte meg utána is. Majd az, amikor verset se mondunk.

Itt tűnik fel számomra talán először Fall Jucus és Kovács Levente is, ezeken a bulikon. Előadásait is megnézem (és emlékszem egyre, egy álombafojtogatóra a mai napig.) Ma már meg nem bocsájtható lelkesedésből írok is róla az *Ifjúmunkásnak*, Lazics hozza.

Radnóti, József Attila, Szilágyi Domokos. Főleg Szilágyi. Ülsz Marosvásárhelyen egy sarokban, a versek hangosan hangzanak el, de belül történik meg, és – akkor úgy érzed – halkán, szinte már-már hangtalanul a szívedet nyomja. Boldogság is van biztosan, hiszen a vers, a nyelv... És az, hogy fájsz, fájsz magadnak.

Boldogságot – vagy mindent!

A románok ott, akkor még csak le se voltak szarva. Hogy lehetne leszarni azt, ami nincs? Akkor még nem gondoltuk.

Gátlástalanul elmondom mindenütt József Attila *Világosítsd föl* c. versét, amihez a bátorságot – be kell vallanom – Hunyadi Matyitól oroztam, akkor, amikor még ő volt részegebb. A vers egy 1956-os kiadású József Attila összesből került elő, ami nekem az egyik titkos nagyváradai „antikváriumból” megvolt. (*„Talán dűnnyög egy új mesét / a fasiszta kommunizmusét.”*)

Titkos antikvárium sok volt Nagyváradon. Kivándorolnak Izraelbe, Nyugat-Németországba, Budapestre, de a könyveiket – a könyvtárat – nem vihetik magukkal, és kiárusítanak. Fölmész egy, többnyire még mindig polgári lakásba, földön a könyvek kipakolva, és válogatsz.

Szabó Lőrincet is szavalok. A lányoknál mindig bejön. (*„Szeretlek, szeretlek, szeretlek / egész nap kutatlak, kereslek, / egész nap sírok a testedért...”*)

Összevissza alszom Marosvásárhelyen, várjuk, mikor indulhatunk Csíkszeredába. Beleszerelmesedek Kerekes Évába, aki kéznyújtásnyi távolságban tart.

(Ekkor hívhatom hírrel, hogy vagyok, Gálfalvi Gyurit, akit lehallgatnak. Beszélgetésünk feldolgozott jegyzőkönyvét a Korunk 2014. januári számában Gyuri közzéteszi.)

(*Csíkszereda*) Mehetünk. Tehát – ezt nem hagyhatom ki – Téhá, Kerekes Éva meg én. Hogy miért hárman mégis, ma már nem tudom megmondani, csak érzem: kellett oda egy férfi is, aki voltam, közénk, mindjárt 22 évesen. És kellett egy másik, egy második lány, akinek semmi köze... Na, de vajon mihez is?

Megérkezünk Vilkéékhoz Csíkszeredába. Egy szobában alszunk, laticeren, szivacsokon mi hárman, egy panelház – blokk – valahányadik emeletén. A lányok tizennyolc, én huszonkettő. Leszek.

El vagyunk látva rendesen. Étél és ital. Napok telnek. Naponta többször el szeretném mondani, miért vagyok itt. Vilka minden alkalommal leállít. Pedig vagyunk kettesben is, utcán és Trabantban. Több a jópofáskodás, a lelkizés, mint a tartalom. Az esti beszélgetésekbe a tesztelés során valami mégis beleszorul. Főleg a történeteink-

be. Előbb a mit olvastál, aztán a mit olvasol, végül a mit tudsz. Majd ezek után az is, hogy ki vagy.

Hát ki tudja azt?!

Sok-sok szeretet, törődés – már megint gyermekek vagyunk –, okosság. Ennyit kell bírni, ha nagy leszel.

(*Vilka*) Egyik reggel megkér, kísérjem el, segítsek, megtölteni a borvizes palackokat. Bepakolunk. Mielőtt indulnánk, a Trabantban, megint mondanám. Ne mondd!

Nem akkor, majd olyan tíz év múlva és több éven át tapasztalom meg, hogy akkor még nem gyáva, nem paranoiás, még csak nem is óvatos, nincs üldözési mániája sem (ami később mindannyiunknak megadatik, akik ott voltunk, itt Budapesten). Akkor még okos és furcsa ember.

Okos és furcsa ember, akinek az okossága nehezen követhető, nemcsak tájékozottságot, olvasottságot, műveltséget igényel, hogy követhesd, hanem valami azon kívülséget is. Olvasottságon, tájékozottságon, műveltségen kívülséget. Furcsasága pedig megfeythetetlen, és kérdés, hogy később, majd Budapesten, megfeythető lesz-e.

Na, ez érdekes lesz. Nekem akkoriban is, ma is és közben is – amikor gyakran találkoztunk Budapesten, könyveit adtam ki –, mindig, mindig és mindig az orosz gulág íróit juttatta eszembe. Fizikailag, az arcában is leginkább Pilnyakot, Boriszt láttam. Borisz Pilnyakot, aki sohasem volt a gulág lakója, de meg tudta írni a harmincas évek Amerikáját. Vilka, aki Romániában és Budapesten is guláglakó volt, tartozik nekünk Amerikával.

Okos, furcsa és megfeythetetlen. Később már csak az egyik. Az akkor tapasztalható legnagyobb tudás rekedt meg benne egy maga által képzett gáton. Ő maga építi azt, ami majd megrekeszti – szépen, lassan, módszeresen, talán tudatosan is (így menekülve), de akkor már érthető és igazolható félelemből – magamagában az okosságot és a tudást. Mert nincs annál fontosabb, az élet szarva van.

Az emberség és az emberiesség is megmarad. A soha ne árts senkinek parancsolata. Annak pedig főképp ne árts, aki eltiport – ennek a parancsolatnak gyermeki áldozata Vilka. De még nem abban a városban, ahol vagyunk.

Nem tud zsidó lenni, nem tud keresztény lenni, nem tud kommunista lenni, nem tud népi lenni. Mindegyik lehetne. Nem tud liberális népi kommunista keresztény zsidó lenni. Ha egyik se tud, akkor hát lesz egyszerre – egyszer csak, mindegyik, a szó – például kommunista – eredeti, nemes és üldözött értelmében.

A sok-sok gát között a legnagyobbat, a legláthatóbbat – ami ugyan az a leg, amiből sok van – nem lehet megnevezni. Nem lehet nevének nevezni, mert az lesz az egyik gyengeség: menekülj oda menekülő művész, ahová nem tudhatsz menekülni. És oda menekülsz.

Ha van ember, akiben ez mind együtt és egyszerre van meg, az az ember felrobban. Vilka nem robbant, nem robbanhatott fel – megint talán – soha.

Mire mindent megtanulsz, és azt gondold, tudod is, minden hétköznapi, valószínű kötődést elveszítesz saját magaddal. Mindent, ami a tudáshoz azelőtt kötött. Valóságérzeted nincs, így valósághelyzeted sincs. Csak a – hamis? – tudásérzeted marad – elmehetsz Amerikáig, amit, te szegény, jámbor ember a kezdet kezdetén, útvezetőnek felfogadtál. Nem leszel magyar, nem leszel mártír, nem leszel magyar mártír. Mint az a másik.

(Elmondhatom) Megállunk.

Kiszállunk a kocsiból, az út szélén búzatábla az egyik oldalon, a másikon krump-
liföld.

Eltávolodunk a Trabanttól.

Most mondd!

Elmondom, mi történt Nagyváradon, hogyan szállták meg a szekusok Varga lakását egy Ady Endre irodalmi köri ülés után, kiket vittek el, milyen az, amikor olyan az egész, mint a moziban, pedig addig még gengszterfilmet se látott az ember, se igazit, se elmeséltet, de tudja, hogy ilyen csak ott történhet meg valóságosan, a moziban.

Van a Vilkának elmondott történetemben vicces is: én ugyan nem láttam azt a filmet, amit a szekusok Varga lakásában meg azt követően előadtak, de a legjobban tudom elmesélni.

Akkor még nem vernek. Behívnak, zaklatnak, elkoboznak, és majd csak később veszed észre, hogy megaláztak. Anyádat, apádat basztatják. Ők, a szekusok azok, akik láthatták, mielőtt belekerültek volna, azokat a gengszterfilmeket, amelyben most valóságos színészek ők.

És azt hiszed, hogy nem beszélsz majd soha, sehol, senkinek.

A kihallgatások magyarul zajlanak, a kihallgató tiszt bemutatkozik, a kihallgatott sejtí, hogy nem a saját nevéen. Valódi neve csak neki van, annak, akit kihallgatnak, megfenyegetnek, megaláznak.

A befogottak között vannak mindenféle emberek, ott van Lázár László – Lazics. Az *Iffjúmunkás* idős riportere és fiatalos irodalmi rovatvezetője, csaknem mindannyiunk felfedezője. Várad, ezerkilencszázhetvenes évek eleje, közepe és később a vége.

Jó. Valami ilyesmit mondhatott Vilka, és a vasrozsdás borvizes palackokat megtöltve – hol is vagyunk?! – kopottas, szép farekeszekben visszarakosgatjuk a kocsiba, és hazamegyünk. Haza? Lakásba, ahol napokig megint csak hallgatunk. Vakáció van, ha nem az lenne, Vilka tanítaná az angolt a gimnáziumban.

(Úton, útközben, útban) Előtte Vilka kioktat – nem kioktat, aggódva megfedd. A stopos utazás idefelé Nagyváradról meg Csíkszeredából Bukarestbe kiszolgáltat. A két lány is sok együtt. Ennyi jó – ma is rá vall! – sok a rosszban. Mégis marad a kétlányos stopos utazás.

(Sepsiszentgyörgy). Ma sem tudom, miért arrafelé Csíkszeredából!

Farkas Árpád. Panel. Éjszaka érünk oda, a felesége kidob. Nem, nem dob ki, be sem enged, pedig megbeszélve volt, hogy nem dobja ki ezt a hármat, akik ott egy éjszakára megszállnának, és semmire nincs akkor még szükségük. Marad a szénaboglya a városszéli parkban. Megint, enyhén szólva közeledek Kerekes Évához, megint – enyhén szólva – nincs szüksége rám. Kegyetlenebb, hiszen tanú előtt zavar el, mint amikor nála aludhattam.

Ott dőlt el minden, abban a városszéli parkban, abban a szénaboglyában erre az életre köztem és Téhá között, köztem és V. G. (Végé) között. Ott tudtam meg, és tudom azóta: férfi és nő között, ha semmi nem történik, és annak tanúja van, akkor azt követően minden, ami a legrosszabb, megtörténik. Legrosszabb nem egy van, hanem ugyanolyan sok, mint, amennyi legjobb. Férfi és nő között.

Rendőr ébreszt hajnalban, elfutunk.

Hárman vagyunk, napi egy-egy kifli, egy-egy kefir. Ennyire telik a bőségből – fenjeként Bukarestig.

(*Bukarest. Méliusznál*) Egy kávéház vagy tejszárdá teraszáról indulok el, csavargogni, nézelődni. A lányokat elhagyom. Villanegyed, paloták, zöldövezet. Nicsak! Megtalálom a Méliusz utcát. És megtalálom benne a házat. Becsöngetek. Ő nyit ajtót, és azonnal mondja: „Tudom, ki vagy. Ne mondd ki a neved.” Ülünk a Kassák-plakátok alatt. Nem tudok betelni. Én vagyok itt, ahol vagyok?

Avantgardista költőnek, az avantgardista költők, sok avantgardista költő csemetéjének tartottak, tartogattak akkor, annak, aki sohasem voltam. Se költő, se avantgardista. És ott vannak velem szemben Kassák lapjainak a plakátjai a falon. Nem írok címet, mert csak tévedhetek. Lehet, hogy nem Kassák, lehet, hogy nem plakát, lehet, hogy semmi avantgardista tartalom. De én ott vagyok, biztosan, az előszobában, avantgardista plakátok alatt. Egy avantgardista román politikus és magyar költő lakásának előszobájában. Nem kint, nem bent.

Leülünk.

Mesélem Varga Gabit. Betörnek, behatolnak, terpeszben áll fal mellett az Ady Endre Irodalmi Kör, csupa író. Lányok is.

Lelkesedik. Váradon a székely himnuszt énekelik, barátom? Váradon? Pipa előkerül. Nagyon jó! Vagyis nem kerül, elő, mert ott van. Mondom, hogy ez csak a gyanúsításban hangzik nap mint nap el. Nem biztos, egyáltalán nem, hogy Váradon énekelnek műdalokat is az irodalmi körben, mert azok ott kozmopoliták. Még jobb, mondja Méliusz. Kozmopolita irodalmi társaság a székely himnuszt éneklő Nagyváradon egy magánlakásban. Én sem, senki sem emlékszik rá, de a vádiratban ez szerepel: himnuszt elénekelnek csoportosan, fiúk és lányok, asszonyok és emberek. Nem a román, nem is a magyar himnuszt, valami mást, ami székely, ami nincs. Ami történetik, az már mozgalom, és mert nem ellenőrzött körülmények között, nem szervezeten történik, hanem spontán, nem lehet kommunista.

Akkor is nagyon jó!

Elmesélem! Elmesélhetem? Én tegezni nem merem.

Meséld el.

Valamilyen bizottság, valamilyen politikai, aminek akkor ő még akár a tagja is lehetett, több volt. Sok volt olyan is, ahol minden eldőlt. Méliuszról hírllett akkor, és hírlik azóta is, hogy ha nem volt is tagja semmilyen legfelsőbb kommunista vezetésnek, kommunista alapon – kapcsolatok és szolidaritás (!) – szinte mindent el tudott intézni. Szinte mindent! Védettséget mindig adhatott, egészen Csucsészkuig elmehetett, és el is ment. Javítson ki, aki számára másképpen hírlik.

Akarsz-e vallomást tenni a (talán) Politikai Bizottság valamilyen bizottsága vagy al-bizottsága előtt? Nem muszáj, akkor is tudom vinni az ügyedet.

Nem az enyém. Nem akarok vallomást tenni. Seholy. Megtettem itt. Az avantgardista irodalmi plakátok alatt

Megkér, hogy még aznap hagyjam el a várost, Bukarestet.

Vissza a kávéház vagy tejszárdá teraszára.

Hol voltál ennyi ideig?

Méliusznál.

Minket kihagyta!

Ki.

Engem is!

Téged is!

Autóstoppal vissza Csíkszeredába. Szerencsénk van, mikrobuszt sikerül fogni, ami, haza, „hazáig”, Csíkszeredába visz.

Pénzünk nincs. Amikor a város határában kirak bennünket, és hátra jön pénzért a sofőr – előre megbeszéltük -, hárman háromfelé futunk.

(Hetek teltek el) Ősz végére Varga visszakapta a buletinjét és a házkutatások során elkobzott, csaknem valamennyi könyvét. Űkapja görbe kardját azonban nem, de megszüntették az eljárást. Varga mégsem – azóta sem – szabad. Ez a mai még mindig az ő akkori lelke. Magyar, ha vagy, mártír legyél. Minimummártír.

A Szeku azon a télen keresni kezdte azokat az Ady-körösöket, akik nyáron elhagyták a várost. Sokan lehettek, ha akkoriban nyaralni csak kevesen mehettek is. Tőke Csabát, az egyik legvagányabb (akkor így gondoltuk, és ki is mondtuk így: az egyik legvagányabb) újságíró-t vették elő. Vele sem tudtak mit kezdeni, és ő sem értette. Apja, ha jól tudom – a legendákban mindig az történik, amire nem emlékezünk, vagy nem történik bennük semmi –, szóval, ha jól tudom, Tőke Csaba az egyik Kovászna megyei pártvezető fia volt. Nem sok eredményt remélhettek, mégis kóstolgatni kezdték, bele-belecsíptek, meg talán nem harapták.

A román rendszerváltás évében Csaba meghalt, váratlanul, egy Bukarest felé dőcögő gyorsvonaton.

Keresték azokat a Vargával kapcsolatban élő értelmiségieket, akik abban az időben voltak szabadságon, amikor én Bukarestben Méliusznál. Ezt majd csak 1990 után tudjuk meg, amint az is csak később derült ki – Varga is tartotta magát az egyezségünkhöz: nehogy elmond (a) senkinek –, hogy egy kirúgott (eltávolított), gyanún felüli gimnazista járt Bukarestben, előtte Marosvásárhelyen, majd Csíkszeredában.

(Epilógus is van) Méliusz a bukaresti látogatásomat követően gyakran küldött postalapot Nagyváradra. Nem értettem, árulkodik rólam, vagy véd engem. Azt hiszem, amíg ezeknek az informális, de végül védelmet is nyújtó bolsevik bizottságoknak a tagja lehetett – védhetett és védett. Védett az a személy, védetté nyilvánítom azt, aki tőlem kap fekete-fehér postalapot. De vajon miért kaptam ezeket 1982 után Magyarországon is? Itt már nem kellett engem védeni a Szekutól. Azt hiszem.

(Budapest) 1982 tavaszán, egészen pontosan március 23-án Magyarországra, Budapestre költöztem, és barátságba keveredtem Csapody Miklóssal. Ő, amíg az akkori művelődési vagy kulturális minisztérium munkatársa volt, rendszeresen látogatta, hivatalos vagy nem hivatalos úton Méliuszt Bukarestben, becsavarogta Erdélyt, benne Romániát. Vendégül is meghívta, meghívatta évente legalább egyszer, de még inkább rendszeresen Méliuszt. A cucilizmusban és azután is.

Egy alkalommal, valahol egy, a Duna-partra vezető utcában, az *Élet és Irodalom* szerkesztőségéhez közeli pártszállóban találkoztunk is mi hárman, de talán négyen, mert Anna néni nélkül Méliusz sehova nem lépett. Meghívtam magunkhoz is, talán egy másik alkalommal. A rákosszentmihályi félpanel lakásunkban lehettünk megint hárman, négyen vagy akár ötven is. Méliusz, Anna, Csapody Miklós, én meg az enyém, esetleg az enyéim is, ami akkor már összesen hét, esetleg nyóc. Meg volt már talán egy-két gyermek is. És akkor, egyik alkalommal már biztosan nem élt az az ember, akivel Méliusz személyesen intézte 1975-ben az ügyeinket. Szítává lőtték, nagy nyilvánosság előtt.

Talán szítává, és már nem is Bukarestben.